

21.10.11 Pierre Verjans over Congolese verkiezingen: "Veel kandidaten maken zich illusies" (CongoForum)

ANTWERPEN / LUIK – De Congolezen trekken op 28 november 2011 naar de stembus om een nieuw staatshoofd en een nieuw parlement te verkiezen. Het politieke landschap in Congo is nog sterk verdeeld. President Joseph Kabila is ervan overtuigd dat hij de verkiezingen zal winnen. Binnen de oppositie is er nog altijd geen consensus over één gemeenschappelijke presidentskandidaat. CongoForum praat exclusief met professor Pierre Verjans over de stand van zaken. Verjans is verbonden aan de faculteit Rechten & Politieke Wetenschappen van de Universiteit van Luik in België.

CongoForum: De vorige Congolese verkiezingen dateren van 2006. Wat is uw oordeel over de politieke evolutie sindsdien en welke trends vallen u op?

Pierre Verjans: "De verkiezingen van 2006 waren de eerste verkiezingen van de 'transitie' in Congo. De kiezers hadden toen nog geen politieke verantwoordelijken aan het werk gezien die echt waren verkozen; de leiders van de transitie werden gewoon gezocht bij de diverse spelers uit de oorlogsjaren en in de politiek. Nu, in 2011, krijgen de kiezers voor het eerst de kans om politieke verantwoordelijken te verkiezen op basis van de vraag of ze hun eerdere beloftes nakwamen. Voor een politieke waarnemer is het verbazend dat de selectie nog niet gebeurd is en dat er zich enorm veel partijen aanbieden met het idee dat ze verkozenen zullen hebben. In 2006 mislukten zeer veel kandidaten maar desondanks is er nog geen realisme. Het valt op dat talloze kandidaten zich illusies maken. Dat valt mij meer op dan 'de balans' van de aflopende legislatuur."

CongoForum: In welke mate kan je in Congo van een waarachtige democratisering spreken? De weg naar een echt democratisch systeem lijkt er nog lang?

Pierre Verjans: "De weg naar de democratisering is een weg die nooit eindigt. Het gaat niet om een plek die je bereikt. De weg is eindeloos. Echte democraten moeten altijd eisen blijven stellen opdat de bevolking beter wordt gehoord en gerespecteerd: in alle landen van de wereld organiseren mensen zich om het niveau van de democratie bij hen te verbeteren. Wat is er in Congo al bereikt op het vlak van democratie? De informatiemiddelen zijn er nu, globaal bekeken, vrij. En de censuur is grosso modo minder sterk dan onder Mobutu, onder Laurent-Désiré Kabila of tijdens de kolonisatie. Maar je moet geen politoloog zijn om te zien dat de Congolese staat niet werkt zoals hij naar eigen zeggen zou moeten werken. Of om te weten dat er nu meer opposanten vermoord worden dan zes jaar geleden, in de tijd dat Monuc – de vredesmacht van de VN – dominant was."

CongoForum: Ngo's en activisten klagen geregeld erover dat de rechten van de mens in Congo niet worden nageleefd. Begrijpt u die kritiek? Wat moet er gebeuren om de rechten van de mens in Congo beter te doen respecteren?

Pierre Verjans: "Net als in andere landen zullen de mensenrechten in Congo alleen worden nageleefd als er activisten zijn die zich organiseren om ze te verdedigen. Bijna alle machthebbers denken op een bepaald moment dat de mensenrechten hen hinderen om hun legitieme macht uit te oefenen – zelfs machthebbers uit landen die zelf de rechten van de mens afkondigen kwamen in de verleiding om zo te redeneren. Om de mensenrechten te doen naleven moet je je organiseren en risico's nemen ten aanzien van de macht. Als machthebbers van goede wil zijn, kunnen ze luisteren

naar wie kritiek geeft. Maar de wereldgeschiedenis leert dat je in het algemeen grote moed moet opbrengen om de mensenrechten te verdedigen. Wie die weg opgaat, krijgt weinig rechtstreekse materiële voordelen. Er zijn er dan ook niet te veel die dit willen doen."

CongoForum: Hoe denkt u over de voorbereiding van de nieuwe Congolese verkiezingen ?

Pierre Verjans: "Het goede nieuws is dat er verkiezingen worden voorbereid en dat de machthebbers niet dachten dat ze deze verkiezingen konden negeren. Maar er is ook meer en meer slecht nieuws. Om te beginnen zijn er veel 'onwaarschijnlijke kandidaten', met andere woorden mensen die hoogstwaarschijnlijk nooit verkozen zullen geraken; dat wijst erop dat er niet zozeer een 'cultuur van engagement' is maar wel een cultuur van opportunisme waarbij velen hun graantje willen meepikken. Er zijn ook vraagtekens rond de inschrijving van kiezers en rond de controle hierop; dat duidt op mogelijke fraude met het aantal verkozenen in een bevriende of vijandige kiesomschrijving. Als je kijkt naar de materiële organisatie van de verkiezingen voor députés, doet het mij meer denken aan improvisatie en knutselwerk dan aan een doordachte en controleerbare aanpak. Er is ook een gebrek aan mobilisatie en vorming van 'getuigen' uit de partijen die het hele verkiezingsproces kunnen controleren. Al die wanorde doet de mogelijkheden om te sjoemelen, in vergelijking met de verkiezingen van 2006, vertienvoudigen."

CongoForum: Mogen we geloofwaardige, transparante, democratische verkiezingen verwachten?

Pierre Verjans: "Verkiezingen zijn altijd 'min of meer' geloofwaardig en transparant. Alle systemen zijn vatbaar voor verbetering, denk maar aan de weinig zekere uitslagen van de Amerikaanse presidentsverkiezingen in 2000. Verkiezingen worden pas geloofwaardig naarmate politieke spelers en hun aanhangers aanvaarden om zich neer te leggen bij de resultaten. Het ontbreekt momenteel in Congo zeker niet aan motieven om misnoegd te zijn. De grote vraag is of mensen zich na de stembusslag loyaal aan de republiek zullen tonen. Ondanks alle risico's dat er gemanipuleerd wordt. Een minimum aan regels moet worden nageleefd om toch een zekere samenwerking te creëren en een confrontatie te vermijden."

CongoForum: Kan je in Congo spreken van politieke partijen die goed georganiseerd, ingebed en gestructureerd zijn?

Pierre Verjans: "Ik maak even abstractie van de PALU (lumumbisten) ; in 2006 kwam PALU over als een partij met een programma die de provinciale en etnische grenzen van de partijleider – Antoine Gizenga – kon overstijgen, momenteel lijkt dat veel minder het geval te zijn. Los van PALU volgen alle Congolese partijen een lijn die eerder Amerikaans dan Europees aandoet: de verkiezingscampagne is voor hen geen middel om een ideologie of een 'project voor de samenleving' uit te dragen maar wel iets wat dient om postjes en plaatsen te veroveren en 'netwerken' uit te bouwen in het politieke systeem. Bij sommige partijen zie je in een aantal provincies een 'begin van organisatie'. Maar als je met de plaatselijke leiders babbelt, merk je vlug dat die vooral begaan zijn met het in handen krijgen van functies en niet zozeer met het algemeen landsbelang. Je zou kunnen zeggen dat de politieke spelers liever bezig zijn met de 'lutte des places' (strijd om postjes) dan met de 'lutte des classes' (klassenstrijd)."

CongoForum: Hoe zit het met de gelijkwaardige toegang van alle partijen tot de Congolese media? Is die werkelijk verzekerd?

Pierre Verjans: "Kranten verspreiden over heel Congo is bijzonder moeilijk; de papieren kranten worden dan ook vooral lokaal gelezen. En de audiovisuele media worden gecontroleerd door politieke ondernemers die ze voor hun eigenbelang gebruiken, of ze nu tot de machthebbers of tot de oppositie behoren. Alleen Radio Okapi ontsnapt aan de regel dat audiovisuele media gedomineerd worden door mensen met geld of machthebbers; die zender kan onmogelijk alle kandidaten aan het woord laten omdat er veel te veel zijn, maar Radio Okapi staat wel open voor alle grote politieke stromingen en belangrijke politieke figuren. In alle politieke systemen in de wereld begonnen de massapartijen in de 20ste eeuw middelen te ontwikkelen om hun boodschap te verspreiden. Zij moesten knokken om hun meningen en ideeën bekend te maken. Net als in andere landen is er in Congo 'a priori' geen gelijke toegang tot de media. Mensen moeten zich organiseren en risico's nemen om de vrijheid van meningsuiting te verdedigen."

CongoForum: In welke mate maakt de Congolese oppositie kans om de verkiezingen te winnen? Binnen de oppositie zijn ze het nog altijd niet eens geraakt over één gemeenschappelijke presidentskandidaat.

Pierre Verjans: "Je moet een onderscheid maken tussen de presidentsverkiezingen en de parlementsverkiezingen. In een meerderheidssysteem met één stemronde kunnen presidentsverkiezingen alleen worden gewonnen door een kandidaat die genoeg stemmen 'aanzuigt' om als eerste te eindigen. Op dit ogenblik is de oppositie nog erg verdeeld; geen enkele kandidaat van de oppositie lijkt momenteel de suprematie van president Kabila te kunnen bedreigen."

"Bij de parlementsverkiezingen daarentegen gaat het erom een absolute meerderheid te halen in alle kiesomschrijvingen en die te stabiliseren. Diverse politieke formaties kunnen allianties sluiten en zo het politieke landschap veranderen. Als dat lukt, kunnen ze de president dwingen om een 'cohabitation' te aanvaarden met een Nationale Assemblee die collectief mogelijk onafhankelijker werkt dan de huidige. Of zoiets mogelijk is, heeft te maken met allianties en wederzijdse toegevingen; de huidige machthebbers lijken op dat punt handiger dan de partijen uit de oppositie."

CongoForum: Wat moeten de prioriteiten worden van de nieuwe president en de nieuwe regering ?

Pierre Verjans: "De verkozenen hebben tijdens hun mandaat een vrijheid van handelen. Je kan dan ook moeilijk objectief stellen dat bepaalde acties voorrang verdienen: er zal hoe dan ook een subjectieve selectie moeten worden gemaakt op basis van de keuzes die de verkozenen maken; zij kiezen hun prioriteiten. Maar als de politiek naar de bevolking wil luisteren, is het duidelijk dat de Congolezen dringend oplossingen vragen voor een reeks problemen. Denk aan de veiligheidssituatie, de vervoersproblemen, de gezondheidszorg, het onderwijs."

CongoForum: Vele Congolezen zijn niet tevreden over de prestaties van de huidige machthebbers. Begrijpt u hun frustraties? Hebben ze gelijk?

Pierre Verjans: "In een democratie heeft de kiezer altijd gelijk als hij zijn stem geeft. Als de kiezers van mening zijn dat de machthebbers niet voldoen maar dat de oppositie nog minder voldoet, kunnen ze opnieuw op dezelfde mensen stemmen. Maar het is ook mogelijk dat de oppositie geloofwaardiger gevonden wordt dan de meerderheid; in dat geval zullen de kiezers met hun stemmen de zitjes anders verdelen. Op voorhand is niet te zeggen welke van deze twee redeneringen het zal halen. Eén vaststelling is dat er ook veel frustraties bestaan in gebieden waar de

president in 2006 triomfaal verkozen werd. Maar dat wil nog niet automatisch zeggen dat de kiezers voor de oppositie zullen kiezen."

© CongoForum – Denis Bouwen, 21.10.11